

Маловічко Я. В.

**ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА
ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН ЄС:
ПРОЦЕС СТАНОВЛЕННЯ ТА
РОЗВИТКУ**

Статтю присвячено проблемі формування та розвитку освітньої політики Європейського Співтовариства. Досліджено історичну еволюцію освітньої політики ЄС та проаналізовано основні її етапи. Також аналізується місце Болонського процесу в освітній політиці ЄС. Наголошується на важливості існування міжнародних програм співпраці у сфері вищої освіти, подано приклади найбільш масштабних міжнародних освітніх європрограм.

Ключові слова: Європейське Співтовариство, освітня політика, Болонський процес, стратегія реформування освіти, освітні європрограми.

Вже понад півстоліття тривають зусилля країн європейського континенту створити Об'єднану Європу зі спільними гуманістичними цінностями свободи, демократії, правової держави, соціальної справедливості та толерантного ставлення до різних культурних надбань та багатоманітної спадщини її народів.

Важлива роль у процесі формування європейської ідентичності належить системі освіти, яка покликана готувати молоде покоління до життя в рамках об'єднаної Європи. Тому сьогодні є актуальним висвітлення та аналіз розвитку освітньої політики ЄС.

Серед дослідників, які займаються цією проблематикою можна виділити: А. Сбруєву, К. Корсака, А. Василюк, І. Найдьонова, С. Іванова, І. Волкова, І. Животовську. Базові, концептуальні питання освітньої політики розглядаються в наукових працях зарубіжних дослідників: Х. Ертля, Р. Кілінга, М. Квієка, Б. Лаффана, Дж. Марча, Дж. Олсена, Дж. Ніва, Ф. Раймерза, Дж. Тейлора, М. Фулана, А. Хігеля та ін.

Історія розвитку європейської освіти свідчить про те, що сьогодні в Європі можна говорити не стільки про інтерналізацію вищої освіти, скільки про реінтерналізацію, повернення до традицій середньовічної європейської культури. Єдиний культурний простір багато в чому сформувався в Середньовіччі завдяки вищій, університетській освіті.

В історичній еволюції освітньої політики Європейського Співтовариства можна виділити декілька етапів. Фламандські дослідники виділяють 4 періоди в політиці вищої освіти ЄС [9, 25].

1 етап (1957-1971 рр.) почався з підписання Римського договору. Незважаючи на те, що ідея єдності, взаєморозуміння, партнерства була ядром інтеграційного будівництва, його необхідною передумовою, в Договорі про заснування Європейського Економічного Співтовариства 1957 року, 6 країн – засновників досить скромне місце відвели освіті. Римський договір закликає Співтовариство й держави-члени до підвищенні якості освіти розвитку професійного навчання. У Договорі передбачено певні заохочувальні заходи, але не йдеться про уніфікацію законів та правил, що діють у національних державах. Невідповідність положень Договору та реальної ролі освіти у будівництві єдиної Європи кидалися у очі.

2 етап (1971-1982 рр.) почався з першої після підписання Римського договору зустрічі міністрів освіти західноєвропейських країн. На ній обговорювалося 5 питань: 1) взаємне визнання дипломів; 2) заснування першого європейського університету; 3) кооперація в сфері середньої та післясередньої освіти 4) створення Європейського центру розвитку освіти; 5) формування наднаціональних інститутів у сфері вищої освіти. Розпочаткована політика «відкритих дверей» для іноземних студентів, особливо з країн, що розвиваються. У 1976 р. створені об'єднані програми навчання, покликані стимулювати співробітництво і мобільність у сфері вищої освіти [1; 33].

3 етап (1983-1992 рр.) характеризувався створенням ряду

програм, що надавали можливість студентам проходити частину свого навчання в університетах інших держав, а викладачам – розширити свою академічну комунікацію. Було налагоджено європейську систему документації та інформації в галузі освіти. Знято фінансові, адміністративні та інші перепони для вступу у європейські ВНЗ іноземних студентів, профінансовано близько 400 міжуніверситетських проєктів. Суттєве значення для переходу до 4 етапу мав запуск перших європрограм з вищої освіти у 1987 р. Найбільш успішною з більш ніж дюжини освітніх програм, створених Європейською Комісією наприкінці 1980-х років стала програма ERASMUS, яка вже в 1990-ті роки сприяла інтернаціональній освіті більш як 100 тис. студентів щорічно.

4 етап почався з Маастрихтського договору 1992 р. і продовжувався до підписання Сорбонської декларації в 1998 р. 7 лютого в Маастрихті (Нідерланди) підписано Угоду про створення ЄС. В її статтях зазначається. Що справи освіти залишаються виключно внутрішньою компетенцією урядів країн-членів (зокрема питання управління, фінансування, організації системи освіти, визначення статусу освітян, доступності навчання тощо). В Угоді наголошується, що важливі напрями освітньої діяльності ЄС спрямовуються на розвиток європейського виміру освіти, зокрема через взаємовивчення і поширення мов країн-членів. У Маастрихтському договорі було заявлено, що Співтовариство повинно внести вклад у розвиток якісної освіти, заохочуючи співробітництво між країнами-членами. Розвиток європейського освітнього простору оголошений новою ціллю освітньої політики ЄС. [7; 56-63]

У 1997 р. під егідою Ради Європи та ЮНЕСКО було розроблено й ухвалено Лісабонську конвенцію про визнання кваліфікацій, що належать до вищої освіти Європи. Цю конвенцію підписали 43 країни, у їх числі і Україна. Лісабонська конвенція декларує наявність і цінність різноманітних освітніх систем. А 25.05.1998 р. міністри освіти Франції,

Італії, Великої Британії та Німеччини підписали Сорбоннську декларацію «Про гармонізацію європейської системи вищої освіти», завдання якого – створення відкритого європейського простору вищої освіти [3; 115].

Основна ідея цих документів – двоступенева структура вищої освіти, використання системи накопичення та трансферу кредитів; міжнародне визнання бакалавра фахівцем з вищою освітою, що надає особі право продовжувати навчання за програмами магістра.

У липні 1999 р. Сорбоннська декларація стала основною темою на зустрічі ректорів і міністрів освіти європейських країн в Болоньї, завдяки чому з'явилась Болонська декларація від 19 липня 1999 року. Прийняття цього документа переслідувало наступні дві цілі:

1. Підвищення конкурентоспроможності європейської вищої освіти;
2. Збільшення мобільності студентів і робочої сили в рамках Європи.

Хоча Болонський процес має на меті забезпечити співставність систем вищої освіти держав, підписавши декларацію, передбачається, що освіта залишається у компетенції держав-учасниць, що традиційно характерна для європейської освітньої політики. Тому навіть підписавши Болонську декларацію, Україна повинна виходити з національних інтересів.

Болонський процес є загальноєвропейською стратегією реформування вищої освіти, яка зосереджується на 3 елементах:

1. Переході європейських вищих навчальних закладів на трисупеневу структуру (бакалавр – магістр – доктор філософії (кандидат наук)).
2. Створенні незалежних агенцій, що слідкують за якістю вищої освіти в країнах-учасниках.
3. Визнанні кваліфікацій та періодів навчання, здобутих студентами в різних вищих навчальних закладах Європи [12].

Після засідання Європейської Ради в Лісабоні (березень 2000 р.) метою ЄС у перших декадах ХХІ ст. стало створення «Європи знань». Було сформульовано й

амбітну стратегічну мету «Лісабонського проекту»: Європа до 2010 року має стати найбільш конкурентноспроможною та динамічною економікою, що буде здатною до постійного зростання та створюватиме більшу кількість кращих місць праці.

Однак, результати реалізації такої стратегії ще є незначними. За даними Єврокомісії, ЄС відстає від США в галузі фінансування вищої освіти на 150 млрд доларів. Європейські держави стурбовані з приводу відставання в міжнародних рейтингах вищих навчальних закладів від лідера в цій галузі США [8].

Хоча сьогодні процеси європейської інтеграції в сфері вищої освіти охоплюють 47 країн, далеко виходячи за кордони ЄС, багато аналітиків висловлюють думку, що Болонський процес є політичним інструментом, проектом саме ЄС. За 10 років з початку проведення болонських реформ європейський простір вищої освіти все більше набуває асиметричних рис.

Ряд експертів висловлюють думку, що Болонський процес був започаткований для акумуляції в ядрі (ФРН, Великій Британії, Італії, Франції) інтелектуальних ресурсів європейського континенту. Лідери європейських країн розглядають Болонський процес як засіб досягнення проголошеної мети – перетворення ЄС на єдиний, економічно і політично співставний за потужністю з США.

Європейський освітній регіон сьогодні ділиться на ядро, периферію та напівпериферію. Ядро складають західноєвропейські та скандинавські країни, на які припадає 2/3 освітніх програм та 3/4 студентської та викладацької мобільності. Напівпериферія об'єднує ті країни центральної та східної Європи, які нещодавно стали членами ЄС (Польща, Чехія). До периферії належать країни, що не є членами ЄС, у тому числі й Україна [2; 79].

На даний час освітня політика країн ЄС будується на основі стратегій, затверджених спільною резолюцією різних комітетів Європейського парламенту. Пріоритетним питанням розвитку освітньої політики до 2020 року Європейська Комісія пропонує визнати – формування у

молодого покоління ЄС компетентностей, необхідних для життя у швидкозмінному суспільстві знань. «Європа 2020» - стратегія соціально-економічного розвитку на період до 2020 р. Нова стратегія була прийнята навесні 2010 р. та базується на принципах: знання та інновації; стала економіка; вища зайнятість і соціальне залучення [4; 245-248].

Європейська Комісія впроваджує ряд міжнародних програм співпраці у сфері вищої освіти. Детальніше розглянемо три з них, в яких бере участь Україна.

Програма TEMPUS – освітня програма, яка підтримує модернізацію системи вищої освіти і створює простір для співпраці в країнах-партнерах ЄС. Заснована дана програма в 1990 р. та охоплює 27 країн-членів. Програма TEMPUS фінансує міжуніверситетську співпрацю у таких сферах як розробка навчальних програм, управління університетами, структурні реформи системи вищої освіти. Україна приєдналась до програми у 1993 р. У межах програми фінансуються 2 типи проектів: 1) Спільні проекти; 2) Структурні заходи (спрямовані на вироблення національної політики) [14].

ERASMUS MUNDUS – освітня програма ЄС, спрямована на активізацію міжнародної співпраці та підвищення мобільності студентів. Була започаткована у 2004 р. Європейським Союзом для країн, що не входять в ЄС. Програму ERASMUS MUNDUS названо так на честь голландського вченого XV ст. Еразма Роттердамського. Латинське слово «MUNDUS» означає «світ» і відображає глобальну та міжкультурну орієнтацію програми. Бюджет програми 1 млрд євро. Конкурси оголошуються щорічно і публікуються на офіційному сайті Виконавчого агентства освіти.

Програма Жана Моне - одна з освітніх програм ЄС, мета якої полягає у підвищенні рівня знань та поінформованості суспільства в ЄС і за його межами через заохочення викладацької та дослідницької діяльності з цього питання. Програму названо на честь Жана Моне, одного з «батьків-засновників» ЄС, першого президента Вищого органу

Європейської спільноти з вугілля і сталі. Починаючи з 2001 р. в проектах даної програми можуть брати участь університети з усіх-країн світу. На сьогоднішній день проекти реалізуються в 61 країні на 5 континентах [15].

Європейський Союз визнає, що освіта та професійне навчання є життєво важливими для розвитку сучасного суспільства і економіки. Стратегія розвитку Європейського Союзу наголошує на необхідності налагодження співпраці між усіма країнами в цьому напрямку, а також обміну знаннями між ними [10, с. 118].

Освіта є пріоритетним напрямком для урядів усіх країн-членів ЄС. Освіта і наука у глобалізованому світі стали визначальним чинником людського розвитку. Стати повноцінним учасником глобальної політики, економіки і культури може лише та країна, в якій інтелектуальні професії стали масовими, а інвестиції у розвиток людського потенціалу – найвагомішими і найефективнішими. Країни, які у свій час зробили ставку на науку і освіту стали тепер світовими лідерами, кожен вкладений в освіту долар обернувся десятками доларів ВВП.

Список використаної літератури:

1. Волес В., Волес Г. Творення політики в Європейському Союзі. – К., 2004. – 256 с.
2. Гусев А. Політика Європейського Союзу // Інститут порівняльної політології РАНЕІ. – М., 2004. – 198 с.
3. Д'юї Джон. Демократія і освіта. – Львів: Літопис, 2003. – 294с..
4. Європейський союз на порозі ХХІ ст.: вибір стратегії розвитку / Ред. Ю. Борко и О. Буторіноу. % М., 2001. – 331 с.
5. Еппл Майкл В. Культурна політика і освіта / Пер. з англ. В.Василюка.- К.: Веселка, 2002, 2002. - 158с.
6. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Ред. С.Ю.Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273с
7. Іванюк І. Освітня політика: навчальний посібник / І.Іванюк. — К.: Таксон, 2006. — 226 с.
8. Козлова В. Современные тенденции образовательной политики 16.12.11

<http://pik100.ucoz.ru/konf/sistema/kozlova.htm>

9. Копійка В. Європейський Союз: заснування і етапи становлення / В.Копійка – К.: Ін Юре, 2001. – 448 с.;
10. Кордон М. Європейська та Євроатлантична інтеграція України: навчальний посібник / М. Кордон. — К.: Центр уч. літ., — 2008. — 172 с.
11. Моніторинг якості освіти: світові досягнення та українські перспективи / Ред. О.І.Локшиної - К.: "К.І.С.", 2004. – 128 с.
12. Нечаєв В., Шаронова С. Болонський процес: міфи, ілюзії, реалії // Вища школа. – 2005. – № 1.
13. Нікітин В. Ідея освіти чи зміст освітньої політики. – К.: Оптима, 2004. – 205с
14. Овчарук О.В. Європейські програми та рекомендації Ради Європи - новий вимір освітнього простору // Завуч №29, 10. 2002р.
15. Освітні програми Європейської Комісії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eu-edu.org/ua/euedu1.html> 9

Summery

Malovichko Jana. Student department of political science of Institute of Social Sciences

General Description of educational policies of the EU: the formation and development

The article is devoted to the formation and development of the education policy of the European Community. Investigated the historical evolution of the educational policy of the EU and analyzes its main stages. Also analyzed the place of the Bologna Process in EU education policy. Stresses the importance of the existence of international cooperation programs in higher education are examples of the most ambitious international educational yevroprohram.

Key words: European Community, educational policy, the Bologna process, the strategy of educational reform, educational yevroprohramy.

*Рекомендовано до друку
к. політ. н., доцентом Ю.В. Узун*

Стаття надійшла в редакцію 2.01.2017